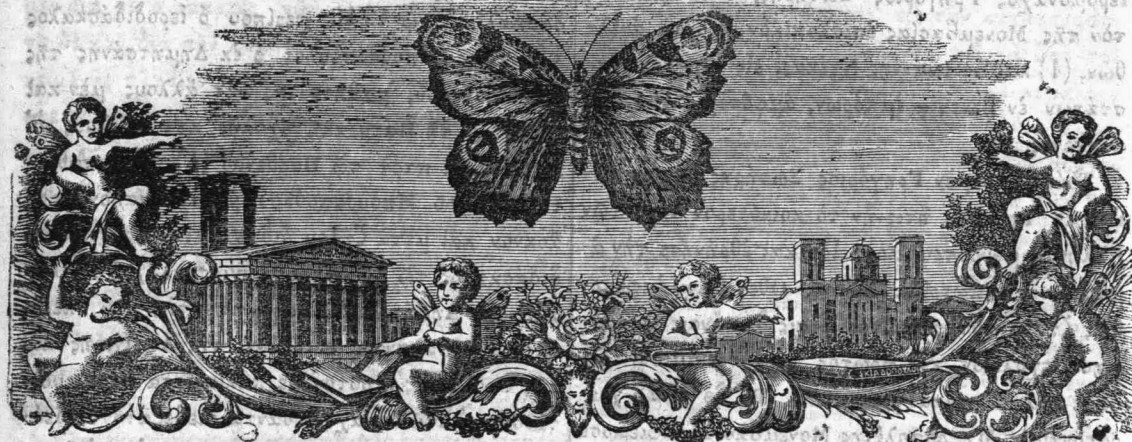


ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ



ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ, ΠΟΙΚΙΛΑ.
ΤΟΜΟΣ Δ'. 30 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1866. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 86.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ.

Δημοσιεύσαντες ἐν τῷ ΟΕ' φυλλαδίῳ τῆς Χρυσάλλιδος τὸ γράμμα τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', τὸ ἐπικυροῦν τὰς ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀθῆναις Σχολῆς τοῦ Ντέκκ πρόχεις τοῦ Μοναστηρίου τῶν Ταξιάρχων, ὑπεσχέθημεν νὰ δημοσιεύσωμεν κατόπιν καὶ τινὰς σημειώσεις ἀναγκαίας πρὸς πλείονα διαφώτισιν τοῦ πατριαρχικοῦ γραμματος καὶ τῆς ὑποσχίσεως ἐκείνης· μόλις σήμερον κατωρθώθη ἡ ἐκπλήρωσις.

Τὸ Ἑλληνικὸν γένος κατὰ τὴν παρακμήν του ἐληθμονήσεν ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγὸν πολλὰς ἐκ τῶν ἀρετῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀπηθνήαθησαν τοῦς περικλεεῖς αὐτοῦ προγόνους. Οὐδέποτε ὅμως ἐπελάθετο τῆς παιδείας, τοῦ πατροπαράδοτου αὐτοῦ κληροδοτήματος, δι' οὗ ἤλπιζεν ὅτι ἐλευθετῆται ποτε ἡμᾶς ἐλευθερίας, καὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ θρησκείας, ἣτις ἀείποτε περιέσωσεν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ναυαγίου. Διὸ ἐν μέσῳ τῶν τελευτωριῶν, ἐν μέσῳ τῆς πενίας δύο τινὰ ἐφρόντισε πάντοτε νὰ ἔχῃ, ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἑλληνίδων πόλεων αἱ

Ἀθῆναι ὑπερεῖχον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κατὰ τὴν παιδείαν ἐν αὐτῇ αὐτοκράτορες ἐξεπαιδεύθησαν καὶ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὴν φιλοσοφίαν ἐδιδάχθησαν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν σταυροφορῶν καὶ τὴν βάρβαρον αὐτῶν δεσποτείαν, τὴν πολλῶν χειρόνα τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, ὡς ἐπιβουλευθεῖσαν καὶ τὴν θρησκείαν αὐτὴν, τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν ἐκλείσθησαν, ἡ παιδεία ἀπέδρα καὶ ἡ ἀμάθεια τὰ πάντα ἐκάλυψε διὰ τῶν μελαινῶν αὐτῆς πτερύγων.

Μετὰ παρέλευσιν ὅμως αἰῶνων ἀκτὺς φωτὸς ἤρχισεν νὰ φωτίζῃ τὰς Ἀθῆνας, καὶ πολλὰ αὐτῆς ἀγλαὰ τέκνα εἰς περιωπὴν δυνάμεως ἢ μαθήσεως ἀνελθόντα ἀπέδωκαν μετὰ τόκου τὰ τροφεῖα τῇ μητρὶ αὐτῶν· σχολεῖα ἰδρύθησαν καὶ ἄνδρες δονομαστοὶ ἀνέλαβον τὴν διδασκαλίαν τῶν τέκνων τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ καὶ αὖθις ἡ εὐτυχία αὐτῆ μετ' οὐ πολὺ ἀπέπη, διότι αἰφνίδια δειναπαθήματα, τυραννίας δηλαδὴ ἐπίτασις, λιμοὶ καὶ πόλεμοι ἠρτίμωσαν τὴν πόλιν καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν προήγαγον τὴν ἀπαιδευσίαν, ὥστε πολλοὺς ἐπὶ χρόνους μετὰ τὴν ἀτυχὴ καὶ ἀσκοπον τοῦ ἐνεστού Μωροζίνη ἐκστρατείας οἱ Ἀθηναῖοι, οὐδ' αὐτῶν τῶν προϋχόντων ἐξαιρουμένων, δὲν ἐγίνωσκον τὸ ὄνομα τῶν καὶ νὰ γράψωσιν!

Εἰς τοιαύτην λοιπὴν ἐλπεινὴν κατὰστασιν εἰ-

ρίσκειτο ἡ πάλαι τότε περικλεῆς αὕτη χώρα, ὅτε δύο αἰμύνηστοι ἄνδρες ὁ μὲν περὶ τὰς ἀρχάς, ὁ δὲ περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἐπανεφρον εἰς Ἀθήνας τὰς φυγαδευθείσας μούσας, ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος Σωτήρης, ὁ κατόπιν εἰς τὸν τῆς Μονεμβασίας ἐπισκοπικὸν θρόνον ἀνελθὼν, (1) καὶ ὁ Ἰωάννης Ντέκας, εἰς τῶν εὐκαταστάτων ἐν Βενετίᾳ ἐμπόρων, ἀμφοτέροι Ἀθηναῖοι τοῦ γένους.

Τούτων ὁ μὲν Γρηγόριος Σωτήρης ἐπανακάμψας ἐξ Ἰταλίας, ἥτις ἦν τὸ κοινότερον τότε τῶν Ἑλλήνων μουσοτροφεῖον, εἶδε καὶ ἐθρήνησε τὴν ἀμάθειαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ὦθεν θεῖον ἐμφορηθεὶς ζήλου αὐτὸς πρῶτος ἰδίαις δαπάναις ὠκοδόμησε σχολεῖον καὶ πρῶτος ἐν αὐτῷ ἀμισθὶ ἐδίδασκε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τῷ δὲ 1728 χειροτονηθεὶς Μητροπολίτης Μονεμβασίας, ἀφιέρωσε τὸ σχολεῖον, ὅπερ *Φροντιστήριον Ἑλληνικῶν μαθημάτων* ἐκάλεσε, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην εἰς τὴν κοινότητά τῆς πατρίδος τοῦ δύο δὲ φιλογενέστατοι ἄνδρες Μέλος Ἐπιφάνιος καὶ Στέφανος Ρούτος ἀνεδέχθησαν τὴν δαπάνην τῆς συντηρήσεως τῆς Σχολῆς, καταθέσαντες ἐπὶ τούτῳ ἀριεστὰ χρηματικὰ κεφάλαια εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐνετικῆς αἰστοκρατίας, ἵνα ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν πληρώνωνται οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων.

Ἡ Ἀθηναϊκὴ λοιπὸν κοινότης μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Γρηγορίου Σωτήρη προσεκάλεσε διδασκαλὸν τῆς σχολῆς Παῦλον τὸν Ἰθακῆσιον εἰδήμονα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας (2). Μετὰ παρέλευσιν δὲ χρόνου οὐ μακροῦ τὸν μὲν Παῦλον ἐξέλεξαν ἡγουμένον Καισαριανῆς χειροτονήσαντες καὶ μετονομάσαντες αὐτὸν Παΐσιον, (3)

(1) Οὗτος ὁ Παπαδόπουλος Βρετὸς ἐσχυμένως εἰς τὸν κατάλογόν του σημειοῖ ὅτι ὁ Γρηγόριος Σωτήρης ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Γάννου καὶ Χώρας, ἀντὶ Μονεμβασίας.

(2) Παρὰ τούτῳ ἐμαρτήευσε καὶ ὁ ὕστερον Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἐφραίμ.

(3) Τῆς συντόμου ταύτης προχρηματείας πολλὰς λεπτομερεῖας ἠρξάμεθα καὶ ἐκ παλαιού-τινος ἀνεκδότου χειρογράφου, τὸ ὁποῖον μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης μοι ἐπέστρεψε νὰ συμβουλευθῶ ὁ φιλόπατρις ἱατρός κύριος Προκόπιος Κ. Πιττάκης. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶδε καὶ ὁ J—A. Buchon ἀλλὰ φαίνεται λίαν ἐπιπολαιῶς τὸ ἐξήτασε, διότι εἰς τὸ σύγγραμμά του *La Grèce Continantale et la Morée* ἐν σελ. 90 ἀνέμειξε φύρην μίγδην μετ' ἀναχρονισμῶν ἀτυχημάτων καὶ ἄλλων ἐσφαλμένων καὶ ἀνυπόκρινεν ἐν τῷ χειρογράφῳ πληροφοριῶν, συντόμους τινας εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις σχολείων καὶ τῶν διαπρεφάντων πολιτῶν αὐτῆς.

προσεκάλεσαν δὲ ἀντὶ τούτου εἰς τὴν διδασκαλικὴν ἐδραν Κοσμάν τὸν Λήμιον ἀξίως μαθητεύσαντα εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ σχολὴν ὑπὸ τὸν Μακάριον. Ἀπελθόντος δὲ καὶ τούτου μετὰ ἐξαετῆ διδασκαλίαν εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, διαδέχεται τὴν διδασκαλίαν τῷ 1740 περίπου ὁ ἱεροδιδάσκαλος Ἀθανάσιος Μπουσόπουλος ὁ ἐκ Δημητσάνης τῆς Πελοποννήσου, μαθητεύσας κατ' ἄλλους μὲν καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Πατριαρχικῇ σχολῇ, κατ' ἄλλους δ' ἐν Τριπόλει παρὰ τῷ Παρθενίῳ (1). Παραίτηθέντος δὲ τοῦ Μπουσοπούλου μετὰ τριακονταετῆ ἔσθον καὶ μετὰ ζήλου διδασκαλίαν προσεκληθὴ διδασκαλὸς τῷ 1774 ὡς ἔγγιστα (2) ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Δημήτριος Βόδας, μαθητὴς τοῦ περικλεοῦς Μπαλάνου, εἰδήμων τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Θεολογίας. Τούτον δὲ πάλιν μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἐτῶν ἀναχωρήσαντα διεδέξατο τὸ δέυτερον ὁ Ἀθανάσιος Μπουσόπουλος. Ἀλλ' ἔνεκα τοῦ γήρατος ἡ διδασκαλία ἀπέβαινεν αὐτῷ δυσχερὴς καὶ ἐπίπονος, ὅθεν περὶ τὸ 1786 παρητήθη καὶ μετὰ τέσσαρα σχεδὸν ἔτη ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν εἰς βαθύτατον προελθὼν γῆρας.

Τὸν Ἀθανάσιον Μπουσόπουλον τέλος διεδέξατο εἰς τὴν διδασκαλικὴν ἐδραν ὁ Ἀθηναῖος Σαμουὴλ Κουβελάκος, ὅστις ἐσχολάρχησε σχεδὸν μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος περὶ τὸ 1810 ἔτος (3). Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τοῦ μακροῦ τούτου χρονικοῦ διαστήματος ὁ Κουβελάκος διέκοψε φαίνεται τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ἐπὶ τινα ἔτη καὶ δι' ἄλλους ἴσως λόγους, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων χρημάτων πρὸς πληρωμὴν τῆς εὐτελοῦς ἀντιμισθίας του. Διότι μετὰ τῆς πτώσεως τῆς Ἑνετίας συναπολέσθησαν καὶ τὰ ὑπὸ τῶν φιλογενῶν Ἐπιφανίου καὶ Ρούτου, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, εἰς τὴν Τζέκαν ἑναποτεθέντα κεφάλαια, ἐξ ὧν ἐπληρώνοντο οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων· οὐχ ἦτταν οὗτοι φιλοτίμως φε-

(1) Ὅρα τὴν περὶ τῆς ἐκ Δημητσάνης Ἑλλ. Σχολῆς πραγματείαν τοῦ καθηγητοῦ κυρίου Εἰθ. Καστορίχη Σελ. 7.

(2) Τόσῳ συγκεχυμένῳ εὗρον τὰς τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς παύσεως τῶν διαφορῶν τούτων διδασκάλων χρονολογίας εἰς ὅσας σημειώσεις ἐσυμβουλευθῆν, ὥστε δὲν τοιμῶ νὰ προσδιορίσω ἀκριβῶς τὰ ἔτη ἐνὸς ἐκάστου. Ἄλλος δὲ ἐξακριβώσῃ τὴν κατὰ τρία ἢ 4 ἔτη φαινομένην ταύτην διαφορὰν.

(3) Τὸν Κουβελάκον τοῦτον μέχρι σήμερον ἐνθυμῶνται τινας τῶν προβεβηκότων τῇ ἡλικίᾳ Ἀθηναίων, παρ' ὧν ἐξήτησα πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας.

ρόμενοι ανέλαβον ἐπὶ τινε χρόνον ἀμισθί τὴν διδασκαλίαν, ἕως οὗ ἐλήφθη μικρά τις περὶ αὐτῶν πρόνοια. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κουβελά-νου ἡ ὀλίγη πρότερον διεύθυη καὶ ἡ σχολή, τὸ μὲν διὰ τὰ ἀνεπαρκῆς τῶν χρηματικῶν πόρων, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν κακὴν τοποθεσίαν τῆς σχολῆς, κειμένης πλησίον τῶν τουρκικῶν καφενείων, ὥστε οἱ μαθηταὶ διαβαίνοντες τὸ κατώφλιον τῆς σχολῆς πολλὰ ἐπασχον καὶ ἤκουον παρὰ τῶν ἀσελγῶν καὶ ἀτιθάσων μωαμεθανῶν.

Ἐννεήκοντα περίπου ἔτη διανύσασα ἡ σχολή αὕτη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑπτὰ καλῶν διδασκάλων, πολλοῦς καὶ καλοῦς ἀνέδειξε μαθητάς, καὶ διδασκάλους ἄξιους ἐγγύμασας.

Περὶ δὲ τὸ 1750 ὁ Ἀθηναῖος Ἰωάννης Ντέκας μετερχόμενος, ὡς ἐξ ἀρχῆς εἶπομεν, τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Βενετίᾳ, ἔνθα ἦν τὸ καταφύγιον πλείστων Ἀθηναίων καὶ πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐξήλωσε τὸ εὐγενὲς παράδειγμα τοῦ αἰοδύμου Γρηγορίου Σωτήρη ἐφάμιλλος δὲ μιμητὴς αὐτοῦ γενόμενος, ὠκοδόμησε καὶ οὗτος ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπλούτισεν αὐτὸ διὰ βιβλιοθήκης οὐκ εὐκαταφρονήτου. Ἐκ δὲ τῶν χρημάτων ἅπερ ἐπὶ τούτῳ κατέθεσεν εἰς τὴν Τζέκαν τῆς Βενετίας ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὑπὲρ τῆς πατρίδος του προσφορῶν διώρισε νὰ πληρώνηται ὁ μισθὸς τῶν διδασκάλων δουκάτα διακόσια κατ' ἔτος, καὶ ἀνὰ εἰκοσιπέντε ἔτερα δουκάτα εἰς 12 μαθητὰς ἐν τῇ σχολῇ διδασκομένους πρὸς διατροφήν αὐτῶν.

Πρῶτος διδάσκαλος τοῦ σχολείου τούτου ὑπῆρξεν Ἀθηναῖος Βησσαρίων Ρούφος, μαθητεύσας ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν Μπαλάνον.

Τὸν δὲ Ρούφον μετὰ δεκαπενταετῆ ἄκονον καὶ καρποφόρον διδασκαλίαν τελευτήσαντα τῷ 1765 διεδέξατο μετὰ δύο ἔτη ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Σωφρόνιος Μπάρμπανος Ἀθηναῖος καὶ οὗτος ἑπτὰ δὲ ὅλα ἔτη διδάξας, ἀπεσύρθη τῆς διδασκαλίας ἐλθὼν εἰς λόγους μετὰ τοῦ ἐφόρου τῆς σχολῆς Δημητρίου Ντέκα, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1776.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Μπαρμπάνου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ σχολείου ὁ ἐν τῷ προηγουμένῳ μνημονεύοντι πατριαρχικῷ γράμματι μνημονευόμενος Ἰωάννης Μπενιζέλος, καὶ κοινότερον Μπενιζελάκης καλούμενος, μαθητεύσας πρῶτον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς κοινότητος ὑπὸ τὸν Δημητσανίτην Ἀθανάσιον Μπουσόπουλον, μετὰ ταῦτα, ὑπὸ τὸν Δημήτριον Βόδαν, καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Ντέκα ὑπὸ τὸν Βησσαρίωνα Ρούφον.

Ὁ Ἰωάννης Μπενιζέλος ἐδίδασκε πολλότατα ἔτη ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ντέκα, φαίνεται ὅμως ὅτι διέκοψαν ἐπὶ τινε χρόνον τὰς παραδόσεις του λόγος ἀχρηματίας, διότι ἔπαθε καὶ ἡ σχολή αὕτη, ὅτι καὶ ἡ τῆς κοινότητος εἰς τὴν καταστροφὴν δηλαδή τῆς Ἑνετίας ἀπώλοντο καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ Ντέκα κατατεθέντα χρηματικὰ κεφάλαια ἐκ τῶν τόκων τῶν ὁποίων ἐπληρώνοντο οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων. Τοῦ μεγάλου δὲ τούτου κακοῦ τὴν θεραπείαν ἐπήνεγκεν ἡ μονὴ τῶν Ταξιάρχων ἡ ἐπιλεγομένη τοῦ Πετράκη (1). Ὁ ἄξιος τρόντι ἡγούμενος αὐτῆς Διονύσιος προθύμως κατέβαλε τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων καὶ τὴν ὅλην ἐπιτήρησιν καὶ συντήρησιν τοῦ σχολείου ἀνεδέξατο, ὡς τοῦτο μαρτυροῦμεν ἐκ τοῦ μνησθέντος πατριαρχικοῦ γράμματος.

Ὁ δὲ Ἰωάννης Μπενιζέλος εἰς βαθὺ προελθὼν γῆρας ἐτελεύτησε πιθανώτατα περὶ τὸ ἔτος 1808. Τοῦτον δὲ διεδέξατο ὁ ἐκ Ραιδεστού Ἰωάννης Τατλικάρας ἡ κοινώτερον Γελεπῆ Γιάγκος καὶ κατόπιν Εἰρηνάιος μετονομασθεὶς, τὸν ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀφικόμενος ἐν ἀρχῇ τοῦ 1800 ὁ πρῶτος μὲν ἀρχιδιάκονος τοῦ Τυρνόβου, τότε δὲ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, κύρ Γρηγόριος, ὡς διδάσκαλον τοῦ ἀνεψιῦ του, φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἦτο μεγάλῃ παιδείᾳ ἀνθρώπος, διότι βλέπομεν αὐτὸν ἀναπληροῦντα προσωρινῶς πάντοτε τὰς χηρεύουσας τῶν διδασκάλων θέσεις, ὅχι ὅμως καὶ διαρκῶς διδασκοντα. Καὶ τρόντι περὶ τὰ 1810 οἱ Ἀθηναῖοι αἰσθανθέντες τὴν ἑλλειψιν καλοῦ διδασκάλου ἔγραψαν πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίτροπόν των νὰ ἀνέρῃ τοιοῦτον, καὶ ἐκεῖνος ἀπέστειλεν αὐτοῖς τὸν ἐκ Μεσολογγίου Ἰωάννην Παλαμᾶν, ἕνα ἐκ τῶν διασῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διδασκάλων. Οὗτος συνηγάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ πολυθρullήτου καὶ ἀτυχοῦς λεξικοῦ ἡ Κιβωτὸς μετὰ τοῦ Νεοφύτου Βάμβα, Πατρίσιου Καραπάτα καὶ ἄλλων λογίων ἀλλ' ἀπελθόντων τοῦ μὲν Βάμβα εἰς Παρίσιους τοῦ δὲ Πατρίσιου εἰς Πάτρων, ἐδέξατο καὶ ὁ Ἰωάννης Παλαμᾶς τὴν πρόσκλησιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐλθὼν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τοῦ Ντέκα (2).

Τὸν Παλαμᾶν ἀναχωρήσαντα περὶ τὸ 1817 ἀντικατέστησεν αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Τατλικάρας καὶ

(1) Ἡ μονὴ αὕτη μέχρι σήμερον σωζομένη κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀνακτοῦ καὶ ἀντικρὺ τῆς Πιζαρείου σχολῆς.

(2) Λόγιος Ἐρμῆς τοῦ 1817 σελ. 43.

ὁ μετὰ ἐν ἔτος ἐλθὼν Μιχαὴλ Μασών (1). Ἀμ-
φότεροι δὲ οὗτοι ἐδίδασκαν μέχρι τοῦ ἔτους 1823,
ὅτε καὶ ἀπεβίωσαν ὁ Μιχαὴλ Μασών.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ συνέστη (τῷ 1814) ἡ
Ἑταιρεία τῶν Φιλομούσων ἧς πρόεδρος ἐπίτιμος
ἐξελέχθη ὁ Λόρδος Γκίλφορντ, σκοπὸν ἔχουσα τὴν
διάδοσιν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι. Ἐπομένως τῇ
συνδρομῇ αὐτῆς προσετέθη καὶ ὑποδιδάσκαλος εἰς
τὸ σχολεῖον τοῦ Ντέκα (2).

Τῷ δὲ 1814 ἐπανερχόμενος ἐξ Ἰταλίας διηλ-
θεν ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἱατροφιλόσοφος Διονύσιος Πύρ-
ρος ὁ Θεσσαλός, ἐνῷ δὲ διέτριβεν αὐτόθι τῷ
ἐμπρότεινεν ὁ Μητροπολίτης Γρηγόριος, ὁ ἡγούμε-
νος τῆς Μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν Διονύσιος Πετρά-
κης καὶ ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία νὰ μείνῃ διδάσκα-
λος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς Φιλοσοφίας ἐπὶ ἁ-
μαθίῃ ἑκκατὶ χιλίων τελλήρων, τὸ ἐν τρίτον
τῶν ὁποίων ἐπλήρωνεν ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλομού-
σων, τὰ δὲ λοιπὰ ὁ φιλόμουσος ἡγούμενος τῶν
Ταξιαρχῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Ντέκα
δὲν ὑπῆρχε πλέον χώρος, ἐνοικιάσθη ἀντικρὺ αὐ-
τοῦ ἕτερον ἐπὶ τούτῳ οἶκημα ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ὁ
Διονύσιος Πύρρος, καὶ ἐσχημάτισε καὶ μικρὰν ὁ-
ρυκτολογικὴν συλλογὴν καὶ κηπᾶριον βοτανικόν.

Τοιοῦτοτρόπως ἐν μέσῳ μυρίων προσκομμάτων
τὸ σχολεῖον τοῦ Ντέκα διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς
Μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τῆς Ἑταιρείας τῶν Φι-
λομούσων διετηρήθη μέχρι τοῦ 1824. Τῷ δὲ
1825 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ὁ ἀείμνηστος Γεώργιος
Γεννάδιος καὶ ἐδίδασκεν ἐπὶ τινα χρόνον, ἐπισφα-
γίσας διὰ τῆς πατριωτικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας
τὸ ἔργον τῶν προκλιτῶν αὐτοῦ. — Ἐκτοτε τὸ
σχολεῖον τοῦ Ντέκα ἐκλείσθη καὶ οὐδέποτε πλέον
ἤνοιξε.

Εἰς τὰ δύο ταῦτα σχολεῖα τοῦ Σωτήρη καὶ
τοῦ Ντέκα ἐδιδάσκοντο ἡ γραμματικὴ τοῦ Θεο-
δώρου Γαζῆ καὶ ἄλλοτε ἡ τοῦ Λασκάρεως καί-
μενον δὲ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Ἑλλήνων συγγρα-
φῶν εἶχον τὴν ἑλληνικὴν ἐγκυκλοπαιδεῖαν τοῦ Ἀ-
θηναίου Πατούσα τυπωθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ, περὶ τὸ
1750. Περὶδίδετο πρὸς τούτοις ἡ λογικὴ τοῦ Ἀ-
θηναίου Κορυδαλέως καὶ τοῦ Ἑρμογένους, ἡ ἔρτο-
ρικὴ, καὶ οἱ Ἕλληνες ποιηταί.

Περὶ ἑρῶς τῶν οὗτων εἶναι ἡ πρὸς τὴν παιδείαν

τροπὴ ἡ γενομένη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ
18 αἰῶνος. Πάντες ὡς ἀπὸ βαθὺν λήθαργον ἐ-
γερθέντες ἐσπευδον πρὸς τὴν μάθησιν μετ' ἀκα-
θέκτου ζήλου, ὡς ἂν ᾔθελον ν' ἀνακτήσωσι τὸν
ἀπολεσθέντα χρόνον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς μάλιστα
τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ ἡ περὶ τὰ γράμματα ἁ-
μιλλὰ ἐφθασεν εἰς τὸν κολωφῶνά της. Σχολεῖα
ἐπὶ σχολείων ἰδρύοντο, βιβλία πανταχοῦ ἐξετυ-
ποῦντο, περιοδικὰ συγγράμματα συνιστῶντο,
μετὰ ζήλου παρὰ πάντων ὑποστηριζόμενα. Ἡ
Ἑλλὰς ὁμοιάζεε μέγα χαλκεῖον διανοητικόν, ἐν
ᾧ ἐχαλκεύοντο τὰ ὅπλα δι' ὧν ἐθράυσε κατόπιν
τὰς ἀλύσεις τῆς δουλείας. Τὸ σεβαστὸν ἐκείνο καὶ
περικλεῆς γερόντιον, Ἀδαμάντιος ὁ Κοραῆς, εἶναι
ἀναντιρρήτως ὁ πρωταθλητὴς τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνε-
γερσίας, διότι αὐτός, ὡς ἄλλος Πέτρος Ἑρμῆτης,
διήγειρε πανίσχυρον σταυροφορίαν κατὰ τῆς
ἀμαθείας, αὐτὸς ὁλόκληρον τὸν βίον ἀφιέρωσε
συμβουλεύων, συγγράφων, φωτίζων τὸ Ἑλληνικὸν
γένος. Τὰ προλεγομένα τοῦ σοφοῦ τούτου ἀν-
δρὸς εἶναι σφοδρότατος φιλιππικὸς ἐν οἷς δέσται,
συμβουλεύει, ἀπειλεῖ, προσπαθῶν παντὶ σθένει νὰ
διαλύῃ τὴν ἀχλὺν τῆς ἀμαθείας καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ
τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ
τοῦ βωμοῦ τῆς ὁποίας ἡκονίσθησαν τὰ ξίφη τοῦ
1821.

Τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι ἔφερε
κατὰ πρῶτον Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης καὶ κατόπιν
αὐτοῦ ὁ Κοραῆς, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέων φιλοσο-
φικῶν ἰδεῶν καὶ ἀπλουστεράς διδασκαλικῆς με-
θόδου, διότι πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐ μνηται
ἐξηντλοῦντο καὶ ὑπνωττον τὴν ψυχγωγικὴν μέ-
θοδον ἔχοντες προσκεφάλαιον, τὰ συναξάρια,
καὶ μνηολόγια καίμενον ἀναγνώσεως (1), καὶ τὸν
φάλαγκα (2) εὐγλωττον μέσον παροτρύνσεως!

(1) Χάριν περιεργείας παραβέτομεν ἐνταῦθα τὸ ἐξῆς
χωρίον ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν ἀνεκδότου γεωγραφίας τοῦ περι-
κλεοῦς μὲν ἀλλ' ὀλίγον δηκτικοῦ διδασκαλοῦ τῶν Ἰωαννί-
νων Ἀθανασίου Πέτρου Ψαλῖδα, ἀναφερόμενον εἰς τὴν
κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν « Ἐδοῦ (ἐν Ἀθήναις) καὶ στή
Λιβυὰ σώζεται καὶ ἀπὸ ἑνὸς σχολεῖον Ἑλληνικὸ μικρὸ
καὶ τί παραδίδονται ἐν αὐτῇ τῇ γραμματικῇ τοῦ Ἀσκαρη
καὶ τοῦ Γαζῆ, καὶ κατήντησαν οἱ πανταπιστήμονες Ἀθη-
ναῖοι νὰ μὴ μαθάνουν τὴν σήμερον ἄλλο τίποτε, παρὰ
τὴν ψωραδικὴν διάλεκτον τοῦ Ἀσκαρη καὶ τοῦ Γαζῆ, καὶ
νὰ στοχάζωνται τοὺς Ἀττικοὺς συγγραφεῖς τόσους χρη-
σμοὺς, καὶ ψελλίζοντας τὸν Ἀσκαρη καὶ Γαζῆ νὰ εὐχαρι-
στοῦνται μετ' αὐτοῦς ἂν βάλουν καὶ ἕνα φανῆρι καλπακῆ. »

(2) Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὸν φάλαγκα αὐτόπτης μάρ-
τυς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. « Ὁ φάλαγκα ἦτον ἕνα ξύλον

(1) Ὁ Μιχαὴλ Μασών ἦν ἐκ πατρὸς μὲν Γάλλος μη-
τρὸς δὲ Ἀθηναῖς.

(2) Τοιοῦτοι διετέλεσαν πρῶτος ὁ Δαμασκηνὸς Πετρά-
κης καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Στάμος παπᾶ Σαραφείμ.

Τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου εἰπομεν ἀνέδειξαν μεγάλους ἄνδρας, καὶ μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διαλύσεως αὐτῶν, καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων τούτων διαπρέπει ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'. Αὐποθέμεθα μόνον ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐμαθήτευσεν ἐν Ἀθήναις· διότι εἶναι ἐσφαλμένα ὅσα περὶ τούτου ἀναγράφονται ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ πατριάρχου, τῇ ἀναδημοσιευθείσῃ ὑπὸ τῶν ΚΚ. Γρηγ. Παπαδοπούλου καὶ Γ. Π. Ἀγγελοπούλου. Ὅτι δηλαδὴ ὁ πατριάρχης ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1765 μετὰ τοῦ ἱεροδιδασκάλου Ρουσοπούλου καὶ ἐμαθήτευσε δύο ἔτη παρὰ τῷ τότε πολυμαθεῖ διδασκάλῳ τῶν Ἀθηνῶν Δημητρίῳ τῷ Βόδα, καὶ ὅτι τῷ 1767 ὁ ῥηθείς Ρουσόπουλος κατέμεινεν ἐν Ἀθήναις, παρακλήσει τῶν Ἀθηναίων, διδασκῶν ἐν τῇ σχολῇ διὰ βίου. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν πρῶτον, ὅτι ὁ ἀναφερόμενος διδάσκαλος ἐκκαλεῖτο Μπουσόπουλος καὶ ὅχι Ρουσόπουλος καὶ ὅτι ἦλθεν εἰς Ἀθήνας περὶ τὰ 1740 καὶ δεύτερον, ὅτι ἐν ἔτει 1765 δὲν ὑπῆρχεν ὁ Δ. Βόδας ἐν Ἀθήναις· ἀλλ' ἐδίδασκον εἰς τὰ δύο αὐτόθι σχολεῖα ὁ Βησσαρίων Ρούφος καὶ ὁ Ἀθανάσιος Μπουσόπουλος.

Περαινόντες τὴν διατριβὴν ταύτην προσθέτομεν ὡς ἐν ἐπιλόγῳ ὅτι τὸ καστάστημα τοῦ σχολείου τοῦ Ντέκκ, ὑπεῖχον εἰς τῆς εἰκαρμένης τὸ ἄστατον, καὶ παλίμβουλόν, ὡς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ἐν ἡμέραις πονηραῖς, ἐγένετο συνέδριον ὅχι φιλησύχων νέων ὀργώντων πρὸς μάθησιν· ἀλλὰ τεθλιμμένων οἰκογενειάρχων περιτρόμων ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ ἀναλογιζομένων μετὰ φρίκης ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ, ἡ ἰδιοκτησία αὐτῶν ἐξητράτο ἀπὸ τὴν θέλησιν ἀπλήστου καὶ αἰμοχαροῦς τυράννου. Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῶνόντι τοῦ Χατζῆ Ἀλῆ, τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον Χασεαῖ κοινώτερον γνωστοῦ, διεπράχθησαν ἐν Ἀθήναις παντὸς εἶδους βιαιοπραγίαι, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὸ ἅπληστον τοῦτο θηρίον συνε-

κάλεσεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ντέκκ ὅλους τοὺς οἰκοκυραίους διὰ νὰ τοῖς ἐπιβάλῃ τὸν ἐσχατὸν ἔρανον, τὸν ἔρανον, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ αἵματος.

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ.

ΠΟΜΠΗΙΑ.

Ο ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΝ ΤΗ ΡΩΜΑΙΚῃ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ. (1)

(Ἐκ τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο Κόσμων).

Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἐν τῇ διοργανώσει ταύτῃ τῶν ἰσοπόλεων εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν ὠνομάζοντο οἱ δῆμαρχοι, οἱ ἀγορανόμοι καὶ οἱ ταμίαι. Πολλάκις ἐπιστεύθη, ὅτι αἱ δημοτικαὶ συνελεύσεις εἶχον καταργηθῇ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὡς εἶχον ἐν Ρώμῃ καταργηθῇ ἀπὸ τοῦ Τιβερίου, ἡ ἐκλογὴ δὲ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν ἐνεπιστεύετο τοῖς δεκαδάρχοις, ὡς ἡ τῶν ῥωμαϊκῶν ἀρχῶν τῇ γερουσίᾳ. Ὁμολογητέον, ὅτι ἡ εἰκασία αὕτη ἦτο πιθανὴ καὶ καθόλου σύμφωνος τῇ ἰδέᾳ ἣν περὶ τῆς αὐτοκρατορίας σχηματίζομεν. Δὲν ἦτο ἀληθὲς ἐν τούτοις, καὶ ἀδύνατον νὰ ὑποστηρίξῃ τις αὐτὴν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν διασήμεων πινάκων τῆς Σαλπένσης καὶ Μαλάγας, περιεχόντων τοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ χορηγηθέντας εἰς τὰς δύο ταύτας ἰσοπόλεις νόμους· ἐπειδὴ δὲ δύσκολον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐξ ἐπίτηδες δι' αὐτάς μόνον ἐγένοντο, συμπεραίνομεν, ὅτι οὗτοι διώκουν καὶ πάσας τὰς ἄλλας. Οὐδεμίαν ἀφίνουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὠνομάζοντο αἱ ἀρχαί. Εἰς τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ὑπάρχων προήδρευε τῆς ἐκλογῆς τῶν ὑποψηφίων, ἐκ προτέρων ἐγγραφομένων, μὴ ὄντων δὲ τούτων ἀρκετῶν διὰ τὰς πληρωθησομένας θέσεις, ὁ δῆμαρχος συνεπλήρου τὸν ἀριθμὸν, ἐκλέγων οἴκοθεν μετὰ τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς πόλεως πολιτῶν. Ἡ ψηφοφορία ἐγένετο κατὰ φρατρίαν καὶ μυστικῶς, πάντες δ' οἱ κάτοικοι ἐλάβανον μέρος, καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι, εὐθὺς ὡς ἐγένοντο ῥωμαῖοι πολῖται. Τῇ ὠρισμένῃ ἡμέρᾳ, ἐκάστη φρατρία! (παλαιὰ τῶν ῥωμαίων διαίρεσις) πρὸς τὸ τῶν συναθροίσεών της ἐπορεύετο μέρος, καὶ ἡ ἐκλογὴ ἤρχιζεν· μέγισται δὲ προσφυλάξεις ἐλαμβάνοντο, ἵνα ἐν πάσῃ εὐλακρίᾳ γένηται...

Οὕτω λοιπόν, ἐπὶ Δομιτιανοῦ, ὁ τῶν ἰσοπό-

ἀπὸ ἑνα μέτρο ἕως ἐξ ῥούπια μακρυὸς μὲ δύο πρύπες εἰς ἕνα ῥούπι ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην ἕνα σχοινί περασμένον ἔχοντας δύο κόμπους εἰς τὰς ἄκρας νὰ μὴ ὑπερβαῖ αὐτοῦ ἐδάξαν τοὺς πόδας καὶ ἔστριψον τὸ ξύλον καὶ ἔσφιγγον τὰ πόδια, εἰς τοὺς ἀστραγάλους ἀποκάτω, καὶ ὁ διδάσκαλος ἔδερνε. Πολλὰ παιδιὰ ἐκατοχυρῶντο ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ὅταν ὁ ἀγριοδιδάσκαλος ἐφώναζε τοῦ παιδιοῦ «Βρὲ θεοκατάρατε!» Τοιαύτη ἦν τῆς βρῦχάρου ἐκείνης ἐποχῆς ἡ βρῦχάρος καὶ ἄφρων παιδαγωγία!

(1) Συνέχεια ἀπὸ συλλαβ. 85.